
Introducció

Josep Pont i Vidal

Coordinador del monogràfic

"Moviments socials i ciutadans: una aproximació"

Facultat Ciències Polítiques i Sociologia

Facultat Ciències de l'Educació

Universitat Autònoma de Barcelona

Ja a mitjans de la dècada dels anys vuitanta, i referint-se als moviments socials, el sociòleg i filòsof alemany Jürgen Habermas publicava un breu assaig que, amb el títol "La crisi de l'Estat del Benestar i l'esgotament de les energies utòpiques", diagnosticava que les utopies en les societats de treball estan esgotades. Altres estudiosos dels moviments socials i de l'acció col·lectiva a l'Europa occidental, com Alain Touraine o Alberto Melucci, apuntaven la seva fi o, fins i tot, la seva inexistència.

Els diagnòstics realitzats per Touraine i Melucci, com el mateix d'Habermas, reflectiren encertadament la situació de l'acció col·lectiva i dels moviments socials durant la primera meitat dels anys noranta.

Aquesta situació no era gaire diferent al nostre país. Científics socials, com Salvador Giner o Jaime Pastor, des d'un punt de vista teòric, i Enrique Laraña o Ramon Adell, que es basen en estudis empírics, constataren un fenomen de desmobilització i de transformació semblant al de la resta de països europeus.

Tanmateix, a finals de la present dècada, ens trobem en un període de transformació i en un procés de profunda reestructuració social a nivell planetari. L'aparició de nous problemes o l'agreugament dels existents de caràcter ecològic, energètic, ètnic, etc., com poden ser l'injust repartiment mundial de la riquesa, la repartició del treball, les relacions internacionals entre els països rics del Nord i els empobrits del Sud o els perills de l'ús de les noves tecnologies, entre una llarga llista, comporta noves formes de mobilització social i d'acció col·lectiva i també de nous intents teòrics per diagnosticar la situació actual i la configuració de nous paradigmes.

Ulrich Beck, en el seu controvertit diagnòstic de l'anomenada "societat del risc", ho sintetitza de la forma següent: "Molts es queixen de la pèrdua de concepció d'esquerres del món per descobrir què mou i què hi ha darrere d'aquesta societat", i és decisiu quan afirma que "els conflictes del futur no apareixeran en primer lloc arran de la crisi, sinó arran del triomf de l'industrialisme".

Ens trobem davant de diversos fenòmens d'acció col·lectiva. Dels anomenats Nous Moviments Socials tradicionals de caràcter actiu i expressiu, com el moviment ecologista, el moviment per la pau i el moviment feminista -entre d'altres-, s'ha passat a uns moviments de caràcter reactiu i defensiu, que alguns científics socials anomenen "novíssims moviments socials". Immersos en els actuals riscos ecològics i socials, els moviments socials dirigeixen la seva protesta contra catàstrofes que amenacen la humanitat: la protesta contra la guerra del Golf o el perill que comporta el transport i emmagatzemament de residus nuclears. Però també dirigeixen la seva acció contra la injustícia social, com la solidaritat amb els pobles del Sud i les minories ètniques, o per a qüestions de desenvolupament de noves "identitats" i formes de vida, com el moviment d'ocupants de cases.

Aquest número monogràfic de Revista Catalana de Sociologia sobre els moviments socials i els ciutadans cobreix un buit en la sociologia a Catalunya, mancada encara d'estudis sobre el tema. També tracta d'un camp d'investigació sociològica, analitzat des de diferents vessants, íntimament vinculat amb la nostra experiència. Molts de nosaltres -autors, lectors i estudiants de la revista-, d'una forma o altra també hi hem participat. Aquesta experiència ha contribuït a configurar la nostra *Weltanschauung* o "concepció del món".

En el present monogràfic, no hi són representats tots els científics socials i especialistes sobre l'acció col·lectiva i els moviments socials de Catalunya. Imperatius d'espai de la revista i de termini de lliurament dels articles, els han reduït als sis publicats. Tanmateix, en el proper monogràfic sobre "**Institucionalització dels moviments socials i participació ciutadana**" s'ampliarà el tema amb altres moviments socials tan importants i significatius com són el moviment ecologista i el moviment feminista.

Els criteris de selecció dels articles que es publiquen corresponen, en primer lloc, a l'aportació sobre els motius, organització, objectius i valors dels moviments, dins del context sociohistòric de l'evolució dels moviments veïnals i ciutadans, com uns dels moviments més importants en els darrers anys a Catalunya. En segon lloc, es deuen a l'aportació interpretativa i teòrica i, finalment, més

pragmàtica, derivada de l'experiència en la coordinació de diferents moviments ciutadans.

Partint de les limitacions de les teories de l'acció col·lectiva de caràcter olsonià per explicar els moviments ciutadans, **Anna Alabart** fa un recorregut des dels orígens del moviment veïnal a mitjans dels anys seixanta i de les primeres comissions de barri fins l'actual moviment *okupa*. En el seu article, ens mostra les diferències entre aquests dos moviments. Així, mentre el moviment veïnal ha desenvolupat un model d'organització determinat pels seus objectius, el moviment *okupa* és considerat com un moviment que representa una situació de protesta dels joves davant d'una societat que no els satisfà.

Pep Martínez -des de la pràctica quotidiana com a antic representant del moviment veïnal i com a coordinador d'associacionisme i participació ciutadana de la Diputació de Barcelona-, analitza l'evolució del moviment ciutadà a partir del seu seguiment de l'aportació de valors i formes d'actuació en la descentralització municipal i d'aportació a la democràcia local que ha viscut la ciutat de Barcelona. S'analitza el moviment veïnal a partir de les dicotomies ciutadà individual-subjecte i moviment ciutadà-ciutat objecte. Immersos en uns canvis d'objectius, de coordinació i de professionalització, els moviments ciutadans, com a subjectes polítics, configuren noves formes organitzatives.

Partint de les preguntes sobre el paper que ha tingut el moviment veïnal -caracteritzat com a moviment social urbà (MSU)- en la configuració de la Barcelona actual i en la forma sobre com ha incidit en el procés urbà, en **Miquel Domingo** i na **Ma. Rosa Bonet** centren el seu article en un estudi, dut a terme per les associacions de veïns, de caràcter històric sobre els mecanismes de participació en les intervencions urbanes i la necessitat d'obrir noves formes participatives.

La participació en els moviments socials es deu a aspectes altruistes, de valors, polítics i de "concepció del món". L'església catòlica de base ha tingut una aportació decisiva en moviments socials com la insubmissió, el pacifisme, la solidaritat amb els pobles del Sud, el feminisme, per citar-ne només alguns. L'estudi "Església, nous i vells moviments socials i ONGD" dels sociòlegs **Joan Costa**, Joan Gómez i Xavier Santajuliana ens mostra, des de la vessant sociohistòria, com ha tingut lloc aquesta relació i com s'ha transformat fins arribar a l'ampli moviment de solidaritat format, bàsicament, per gent jove organitzada en les Organitzacions No Governamentals de Desenvolupament.

Els moviments socials apareixen com una resposta a les formes de vida i de reproducció del sistema capitalista. **Josep Pont** analitza la interpretació que ofereix el pensador Jürgen Habermas a l'acció col·lectiva. La descomposició de la funció integradora de les condicions de vida socials en les societats de capitalisme tardà comporta elements desestructuradors pels individus. Les disfuncions entre l'esfera pública i l'esfera privada i la subinstitucionalització de la darrera comporta situacions d'inseguretat i fins i tot d'anomia pels individus. Els moviments socials apareixen, no com una reactivació de la protesta antimodernista, sinó com a conseqüència de la formació i aparició de nous problemes estructurals.

Finalment, els investigadors **Tere Sordé, Xavier Godás, i Ramon Flecha**, en el seu article "Postmodernisme i moviments socials", parteixen de la necessitat d'establir un nou marc teòric que expliqui les dificultats per a mantenir organitzacions estables i operatives que a la vegada aportin una alternativa política i ideològica dins de les democràcies actuals. Basant-se en els punts de vista teòrics sobre la modernitat realitzats per Lyotard, Derrida i Foucault, veuen en la postmodernitat i en els mitjans de comunicació de masses uns interessos per a reprimir i marginar qualsevol tipus d'opinió dissident organitzada en forma d'acció col·lectiva.